

CO O CZŁOWIEKU MÓWI OBŁOK, KAMIEŃ I MORZE? TWÓRCZOŚĆ JANUSZA STANISŁAWA PASIERBA W PRAKTYCE SZKOLNEJ¹

79

PAULINA OSAK

Uniwersytet Gdański.
Instytut Filologii Polskiej

1.

Wszystkim osobom związanym z edukacją młodych ludzi powinna towarzyszyć świadomość, iż w dobie powszechnej globalizacji wychowujemy najpewniej przyszłych obywateli świata, którzy z jednej strony powinni być otwarci na to, co inne, nowe, obce, z drugiej zaś – powinni pamiętać o najbliższym środowisku, które tworzy ich tożsamość. Kształtowanie takiej właśnie postawy otwartości na to, co uniwersalne i na to, co lokalne z pewnością nie należy do prostych.

---

¹ Praca wykonana w ramach realizacji projektu „Ponowoczesna dydaktyka polonistyczna. Teoria i praktyka”. Nr umowy 0183/NPRH4/H2a/83/2016.

Edukację patriotyczną można sensownie prowadzić na wiele sposobów (Kania 2015), jedną z jej formuł jest edukacja regionalna. Pisząc o sposobach jej funkcjonowania w śląskich szkołach, Krystian Węgrzynek stwierdza:

Obecne ożywienie ruchu regionalnego w całej zjednoczonej Europie wynika z jej głównej zasady: *In varietate Concordia*. W nurt tzw. polityki nowej tożsamości należy wpisać także zainteresowania etnohistorią, która w przeciwieństwie do historii klasycznej zajmującej się profesjonalnym badaniem przeszłości koncentruje się na osobistych historiach członków wspólnoty oraz jej własnych autentycznych poszukiwaniach korzeni. (Węgrzynek 2014: 547)

Sposobów na realizowanie edukacji regionalnej i w ten sposób ugruntowywanie tożsamości uczniów poprzez przybliżanie im miejsca, w którym się wychowują, jest wiele. Jednym z nich może być zapoznanie uczniów z twórczością pisarzy i poetów lokalnych. O potrzebie podejmowania rozmowy o twórcach związanych z lokalną rzeczywistością świadczy chociażby cykl seminariów odbywających się na Uniwersytecie Gdańskim zatytułowany *Pośród nas*, którego pokłosiem jest publikacja zawierająca zapis odbytych dyskusji oraz przybliżająca sylwetki zarówno rozpoznawalnych twórców związanych z Pomorzem i Gdańskiem (na przykład Paweł Huelle), jak i tych mniej obecnych w powszechnej świadomości (między innymi Andrzej Lipniewski) (Tomaszewska, Tomaszewski, Modrzewska, Modrzewski 2016).

80

Postacią, która w sposób niezwykle łączyła otwartość na świat z potrzebą przynależności do małej ojczyzny, był ksiądz Janusz Stanisław Pasierb. Urodził się on 7 stycznia 1929 roku w Lubawie, a wychował w Tczewie. Chociaż czas II wojny światowej spędził w Żabnie koło Tarnowa, skąd pochodzili jego rodzice, to, gdy tylko sytuacja polityczna ulega uspokojeniu, powrócił na Pomorze, aby kontynuować swoją edukację. To tutaj odkrywa powołanie, a po przyjęciu święceń kapłańskich służy w parafiach w Redzie, a później przez wiele lat w Pelplinie, z którym zostanie związany aż do śmierci (Wiśniewski 2004).

Przy jednoczesnej fascynacji światem, której dał wyraz w rozlicznych podróżach po Europie, Ameryce Północnej i Południowej oraz Bliskim Wschodzie, Pasierb przyznaje, że tym, co konstytuuje naszą tożsamość, jest „mała ojczyzna”. W jednym ze swoich przemówień stwierdzał:

Małe ojczyzny uczą żyć w ojczyznach wielkich, w wielkiej ojczyźnie ludzi. Kto nie broni i nie rozwija tego, co bliskie – trudno uwierzyć, żeby był zdolny do wielkich uczuć w stosunku do tego, co wielkie i największe w życiu i na świecie. (Pasierb 1993 cyt. za: Wiśniewski 2004: 24)

W świadomości wielu osób Pasierb funkcjonuje przede wszystkim jako ksiądz, później zaś jako poeta, czego konsekwencją jest zaliczanie jego twórczości do nurtu poezji kapłańskiej i stawianie go obok takich twórców jak ks. Jan Twardowski. Jak pisze Jan Sochoń: „[...] kapłaństwo i poezja [Pasierba] uczestniczą w sobie”, ponieważ „powołanie kapłańskie nie jest zawodowym dodatkiem do życia, lecz włączone jest w nie na sposób niezbywalny, jak pieczęć na dokumencie” (Sochoń 2004: 42). Jednak w opinii części badaczy czytanie twórczości Pasierba przez pryzmat jego

kapłaństwa nie jest konieczne. Tak przynajmniej zauważa Aleksandra Pethe, która podkreśla, że bohaterem wierszy Pasierba nie tyle jest kapłan, co człowiek głęboko wierzący (Pethe 2000).

W tym roku upływa dwudziesta piąta rocznica śmierci Pasierba. Jego twórczość wielokrotnie stawała się przedmiotem obserwacji literaturoznawców i doceniona została przez krytyków. Tomasz Tomasik we wstępie swojej monografii pisze o nim następująco:

Janusz Stanisław Pasierb jako ksiądz, historyk sztuki, poeta, pedagog był przykładem dwudziestowiecznego chrześcijańskiego humanisty, kontynuującego tradycję wyznaczoną nazwiskami Erazma z Rotterdamu, Pascala, Johny'ego Henry'ego Newmanna, Jascquesa Maritain'e'a, Alberta Schweitzera, Karola Wojtyły, Józefa Tischnera. (Tomasik 2004: 11)

Jednak jego poezja nie zagościła na szkolnych listach obowiązkowych pisarzy i poetów, z których utworami trzeba się zapoznać, dlatego też rzadko ma ona okazję stać się przedmiotem uczniowskiej refleksji. Warto również zwrócić uwagę, że za sprawą podręcznikowych wyborów twórczość Pasierba, o ile w ogóle pojawiała się na lekcjach języka polskiego, służy przede wszystkim jako kontekst do Biblii lub jeden z przykładów poezji religijnej (w podręcznikach odnaleźć można chociażby *Przypowieść o Ojcu* (Adrabińska-Pacula, Hącia, Malczewska, Olech 2010) czy *Genesis* (Kopciński 2011).

Czytanie utworów Pasierba w szkole, jako przykładów poezji religijnej, ujednolica tę twórczość, zamyka jej sensy w ramy religijnych odniesień, czyniąc ją niekiedy nieatrakcyjną dla młodego odbiorcy, który w swoim wyobrażeniu utożsamiać ją może z przejawami poetyckiego kaznodziejstwa. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na pracę Aleksandry Pethe, która badała recepcję twórczości Pasierba wśród młodych czytelników, głównie licealistów. Według niej, u części nastolatków widoczne jest negatywne nastawienie do twórczości katolickiego księdza tylko ze względu na ich antyklerykalizm (Pethe 2000: 307-309). Jest to podejście krzywdzące dla twórcy, którego poetycki dorobek jest z jednej strony świadectwem jego kapłaństwa, czy szerzej: wiary chrześcijańskiej, z drugiej zaś przejawem jego niezwykle fascynacji dwoma dziedzinami: sztuką i naturą.

Jedną z propozycji czytania poezji Pasierba w szkole, nawiązującą właśnie do jego zainteresowania kulturą i sztuką, przedstawiają Aneta Lewińska i Ewa Rogowska-Cybulska. Autorki proponują intertekstualną lekturę utworu *Sykstyjna*. Jak zaznaczają:

[...] w twórczości poetyckiej księdza Janusza Stanisława Pasierba, historyka sztuki i erudyty, znajdziemy wiele wierszy, które stwarzają niepowtarzalne okazje do obcowania z europejskim dziedzictwem kulturowym, trzeba tylko przygotować ucznia do odkrycia wpisanych w te teksty odniesień. Liczne utwory autora „Katedry symbolu Europy” zachęcają też do podjęcia wysiłku interpretacyjnego swą intertekstualnością i, mimo że nie wymienia się ich w „Podstawie programowej”, wiersze księdza Pasierba są często czytane w szkołach znajdujących się w miastach, z którymi był związany poprzez swój życiorys, m.in. w Tczewie i Pelplinie. (Lewińska, Rogowska-Cybulska 2016: 48)

W kontekście edukacji polonistycznej nie wymienia są zazwyczaj utworów Pasierba poświęconych szeroko pojętej naturze. Do nich zaliczyłabym wiersze wchodzące w skład tomiku *Morze, obłok i kamień* i nawiązujące swoją formą do powstałego w Japonii w XVII wieku gatunku

haiku, którego wyznacznikami formalnymi są charakterystyczna trzywersowa budowa o układzie sylab 5+7+5, a także, jak podkreśla Piotr Michałowski, uniwersalna tematyka, częste nawiązywanie do motywów przyrodniczych, refleksyjność i obrazowość, skrótowość, zwrócenie uwagi na detal, czy posługiwanie się elipsą, a nade wszystko oszczędność słowa (Michałowski 1995: 41-45). Pasierb nie trzyma się ściśle wszystkich wspomnianych reguł. Jego strategia poetycka „polegałaby na swoistym dialogu z orientalnymi gatunkami” (Kudyba 2006: 93).

Niemniej jednak tomik *Morze, obłok i kamień* zawiera przeszło sześćdziesiąt utworów, stanowiących, jak określa je w swoim artykule Jolanta Kowalewska-Dąbrowska, „swoiste mikromedytacje” (Kowalewska-Dąbrowska 2016: 60), oscylujące wokół trzech wymienionych w tytule elementów przyrody, które poeta wiązać będzie z kolejnymi skojarzeniami także liturgicznymi, teologicznymi, literackimi, filozoficznymi i egzystencjalnymi (Tomasik 2004: 151-153).

2.

Na potrzeby niniejszego artykułu, jak również propozycji lekcji stworzonych w ramach projektu realizowanego przez Uniwersytet Gdański: *Ponowoczesna dydaktyka. Teoria i praktyka* wybrałam pięć haiku Pasierba. Niemniej jednak podkreślić należy, iż każdy z utworów zawarty we wspomnianym tomiku wart jest uwagi i mógłby stać się przedmiotem uczniowskiego namysłu, zatem jedynie od nauczyciela zależy wybór konkretnych tekstów². Są to następujące utwory:

obłok to zapowiedź
kamień odpowiedź
morze spełnienie
(Pasierb 2001: 15)

w obłoku litość
w kamieniu kłątwa
w morzu zapomnienie
(Pasierb 2001: 13)

twardy obłok
zraniony kamień
morze z płonącego ołowiu
(Pasierb 2001: 28)

nie być z kamienia
nie być obłokiem

² Warto w tym miejscu nadmienić, iż czytałam z uczniami wiersze Pasierba, wykorzystując także, oprócz hermeneutyki, inne strategie lekturowe: intertekstualność (zestawiając utwory poety z obrazem surrealistycznego malarza Rene Magritte’a), a także odwoływałam się do koncepcji językowego obrazu świata. O efektach tego szkolnego „eksperymentu” pisałam w innym artykule (Osak 2016).

nie być zmiennym morzem

(Pasierb 2001: 63)

ogarnąć morze

ogrzać kamień

zatrzymać obłok

(Pasierb 2001: 66)

Interpretacja przytoczonych utworów może stanowić pretekst do refleksji na temat otaczającego nas świata, ale i nas samych. Podjęciu takich rozważań na lekcji języka polskiego w ostatnich klasach szkoły podstawowej lub w szkole ponadpodstawowej sprzyja podporządkowanie pracy z haiku Pasierba założeniom hermeneutyki jako sztuki rozmowy, o której pisze Hans-Georg Gadamer:

Rozmowy nie można prowadzić z kimś, kto już i tak wszystko wie, lecz tylko z kimś takim, kto nie wie, przysłuchuje się, co komuś innemu przyszło do głowy i co przychodzi od innego – i tak samo jest w przypadku wiersza i rozmowy z wierszem. Także interpretator musi wejść w rozmowę z wierszem. (Gadamer 2001: 138)

Barbara Myrdzik, przeciwstawiając hermeneutykę dotychczasowym modelom interpretacji funkcjonującym w praktyce szkolnej (czyli modelowi psychologicznemu, historycznemu i immanentnemu – związanemu z koncepcjami strukturalnymi), podkreśla, iż zasadnicza różnica między nimi polega na podejściu interpretującego do przeżycia estetycznego i samej struktury dzieła, i założenia ich pełnej autonomii (Myrdzik 1999: 95). Szczególnie bliski szkolnej praktyce czytania literatury, a poezji zwłaszcza, powinien być fakt, iż to właśnie strategia hermeneutyczna dopuszcza możliwość subiektywnego i indywidualnego odczytywania sensów kryjących się w tekście. Zadaniem hermeneuty jest objaśnianie znaczeń utworu, które są zaszyfrowane w metaforach i symbolach. Jednak nie powinien on rościć sobie prawa do wyłączności swojej interpretacji, ponieważ wedle założeń tego modelu obcowania z utworami literackimi, mają one strukturę otwartą, która dopuszczać będzie wiele możliwych odczytań (Janus-Sitarz 2009: 209-212).

Paul Ricœur, jeden – obok Hansa-Georga Gadamera – z najbardziej znaczących współtwórców nowoczesnej hermeneutyki, stwierdza, iż zadaniem interpretującego jest zgłębienie sensów kryjących się w tekście, w czym istotną pomocą okazać się powinno oparcie się na początkowych domysłach i hipotezach. Słuchanie tekstu, odszukiwanie jego znaczeń, a wreszcie tworzenie narracji, mówienie o nim, czy też dialogowanie z nim, będzie świadczyło o pogłębionej interpretacji, która prowadzić będzie od ujęć cząstkowych do tych całościowych (Pilch 2003: 31-44). Hermeneutyczne ujęcie Ricœura zakładało, iż tekst ze swojej natury posiada strukturę wielogłosową i wieloznaczną, jednak owe znaczenia uobecniają się w akcie interpretacji przez czytelnika („wielość sensów staje się widoczna właśnie w ramach interpretacji”) (Ricœur 1985: 192).

Wzajemna relacja pomiędzy interpretującym a utworem jest aktem swoistej symbiozy. Katarzyna Rosner, opisując problem rozumienia tekstów w ujęciu Ricœura, podkreśla, iż działania prowadzące do interpretacji wytworów kultury nie mogą ograniczać się tylko do pytań o charakterze technicznym. Jak stwierdza,

[...] wyjaśniając kulturę nie możemy uchylić się od problematyki egzystencjalnej. Musimy szukać odpowiedzi na pytanie, jak to się dzieje, że za pośrednictwem kultury, to znaczy za pośrednictwem czytania i interpretacji tekstów, dokonuje się rozwój duchowy człowieka i zbiorowości ludzkich. W hermeneutyce Ricoeura, w jego teorii mowy i teorii interpretacji, która jest zarazem filozofią kultury, jest to pytanie podstawowe, ponieważ ważność całej tej problematyki wynika stąd, że za pośrednictwem znaków i obcowania z twórcami znakowymi dokonuje się rozwój duchowy człowieka, że poprzez kulturę dochodzi on do lepszego rozumienia samego siebie i swojej sytuacji egzystencjalnej. (Rosner 1991: 243-244)

Dzięki aktowi interpretacji człowiek może więc rozszerzyć ogląd własnej egzystencji. „Rozumieć siebie – jak pisze Ricœur – to tyle co rozumieć się przed tekstem i otrzymać od niego warunki siebie innego niż »ja« przystępujące do lektury” (Ricœur 2006: 210).

Anna Pilch, podsumowując rolę hermeneutyki, zwłaszcza tej rozumianej zgodnie z koncepcją Ricoeura, we współczesnej edukacji zaznacza:

Interpretacja tekstów literackich w takim ujęciu jest propozycją rozpoznania także i własnej (czytelniczej) sytuacji egzystencjalnej. Jest propozycją dającą czytelnikowi współczesnej poezji możliwość odpowiedzi na pytania, w jaki sposób człowiek rozumie siebie i w jaki sposób rozumie swą sytuację egzystencjalną poprzez rozpoznanie i zrozumienie tekstów literatury. Człowiek, który rozumie siebie w drodze interpretacji znaków – znaków tekstu poetyckiego – po prostu lepiej rozumie świat. (Pilch 2004: 197)

Punkt wyjścia uczniowskich działań podejmowanych na lekcji poświęconej haiku Pasierba stanowić może rozmowa na temat ich stosunku do przyrody. Młodzi ludzie, zaabsorbowani codziennością, rzadko kiedy pozwalają sobie na chwilę refleksji związanej z naturą, czymś co ich otacza, stanowiąc swoiste tło dla wszelkich wydarzeń z ich życia. Mimo iż obecność nieba, obłoków, słońca czy ziemi wydaje się być oczywista, kryje ona w sobie tę samą zagadkę istnienia, co życie człowieka. W uczniowskiej świadomości to, co zwykle i codzienne okazuje się niewarte namysłu czy kontemplacji. Co prawda, jak sami uczniowie twierdzą, w nielicznych momentach są w stanie ulec nagłemu zdziwieniu otaczającym światem, na przykład wtedy, gdy zainteresuje ich jakieś zjawisko, chociażby kształt chmury widocznej na niebie, lub w przypadku, gdy dopada ich melancholia prowokująca do rozważań nad wszystkim, co otacza człowieka. Jednak te momenty olśnienia pozostawiają dla artystów, ewentualnie osób na co dzień mających bliski kontakt z przyrodą, na przykład poprzez wykonywaną pracę.

Rozważania te nie tylko wprowadzą uczniów w tematykę haiku Pasierba, ale pozwolą zestawić później ich własne spostrzeżenia dotyczące otaczającego świata ze zdaniem osoby mówiącej w przytoczonych utworach. Mimo iż uczniowie zazwyczaj sceptycznie podchodzą do tak krótkich skondensowanych treściowo utworów, bagatelizując je lub zakładając niemożność ich zrozumienia, warto poprosić ich o przyjrzenie się poszczególnym tekstom. W tym celu możemy podzielić ich na zespoły, a każdy z nich będzie przyglądać się konkretnemu utworowi. Zwrócenie uwagi na szczegóły oraz zestawienie efektów swojej pracy z odczytaniem koleżanek i kolegów z innych grup, pozwoli im z innej perspektywy spojrzeć na haiku jako zbiór tworzący pewną całość. Czytanie wszystkich utworów wchodzących w skład tomiku *Morzę, obłok i kamień* Pasierba wydaje się bezcelowe, o ile nie

będziemy mieli okazji skomentować ich na lekcji, stąd propozycja wyboru. Uczniowie muszą mieć jednak świadomość, iż teksty te zebrane w pewną całość korelują ze sobą.

Pierwszy z wybranych utworów:

obłok to zapowiedź
kamień odpowiedź
morze spełnienie
(Pasierb 2001: 15)

skłania do refleksji nad możliwościami poznawczymi człowieka, któremu zwłaszcza w czasach współczesnego rozwoju technologicznego wydaje się, że posiadał wiedzę na temat każdego elementu przyrody. Wie on, jaki jest ich skład chemiczny, jednak reszta pozostaje jedynie jego domysłami. Są one zbyt ulotne (obłok), niezmierzone (morze) lub nieprzeniknione (kamień), aby w pełni poznać tajemnicę ich istnienia. Zestawienia, jakie tworzy poeta, każą zastanowić się nad wiążącymi się z nimi konotacjami. Obłok może być oczywiście zapowiedzią dobrej pogody, ale i zmian, być może szczęścia w naszym życiu. Kamień hipotetycznie mógłby dawać odpowiedź na pytania dotyczące początków świata, był przecież niemym świadkiem wszystkiego, co się zdarzyło. Kim zatem może być człowiek, który wypowiada te słowa? Zapewne jest ciekawy świata, ze skupieniem go obserwuje. Kontemplowanie otoczenia musi sprawiać mu przyjemność. Jest spokojny, zrównoważony i cierpliwy, długie przyglądanie się przyrodzie prowadzi go do refleksji nad egzystencją.

Swego rodzaju tajemnica jest też tematem drugiego z przytoczonych haiku:

w obłoku litość
w kamieniu klątwa
w morzu zapomnienie
(Pasierb 2001: 13)

Może ono sugerować, iż naukowe postrzeganie elementów świata jest błędne. To człowiek dąży do szczegółowego wyjaśnienia wszelkich problemów natury ontologicznej. Warto zatem, aby uczniowie poddali refleksji stworzone przez poetę zestawienia. Litość może budzić sama forma obłoku, jego nietrwałość i ulotność. Klątwa może być związana z kamieniem, ponieważ nie ma on uczuć. W kulturze kamienie często były związane również z karą: zamienienie w kamień, czy wtaczanie głazu na szczyt skały przez Syzyfa. Morze zostaje w wierszu skojarzone z zapomnieniem ze względu na swój bezmiar, spokój, jaki może ogarniać człowieka, który na nie patrzy.

O ile w dwóch pierwszych utworach cechy obłoku, kamienia i morza odczytywać można na podstawie interpretacji metaforycznych znaczeń, o tyle wydałoby się, iż w trzecim haiku podane są one dosłownie:

twardy obłok
zraniony kamień
morze z płonącego ołowiu
(Pasierb 2001: 28)

Nie zgadzają się one jednak z przymiotami, które każdy z nas by im przypisał. Być może autor tych słów chciał zatem pokazać, iż nic nie jest takim, jakim się wydaje. Okazuje się, że ludzkie postrzeganie naznaczone jest swoistą pychą, nieprzepartą wiarą w to, że musimy mieć rację. Nie dopuszczamy możliwości, by obłok mógł być twardy, chociaż nigdy go nie dotykaliśmy. Podobnie z naszym wyobrażeniem o kamieniu, który przecież nie rusza się, nie oddycha, nie mówi, więc nie może być zraniony. Należałoby zatem zastanowić się z uczniami, co, jeśli jednak się mylimy, jeśli nasze wyobrażenia o świecie, innych ludziach, o nas samych są ułomne, bo zniekształcone przez naszą próżność, a także nad tym komu i dzięki czemu dostępna jest prawda o świecie, o ile w ogóle można ją poznać czy jej doświadczyć.

Ostatnie dwa przytoczone haiku są zapisem ludzkich pragnień:

nie być z kamienia
nie być obłokiem
nie być zmiennym morzem
(Pasierb 2001: 63)

ogarnąć morze
ogrzać kamień
zatrzymać obłok
(Pasierb 2001: 66)

86

Uczniowie, interpretując te dwa utwory mają okazję zastanowić się nad kondycją człowieka. Tym, jakim on jest, ale też jakim chciałby być. Chociaż chciałby on być silny i trwały, to jednocześnie liczy się dla niego umiejętność odczuwania, której nie posiadają kamienie. Posiada on potrzebę stabilności, poczucia zakotwiczenia w świecie, świadomości, że nie jest zależny jedynie od czynników zewnętrznych. Pragnie jednak czegoś, co niemożliwe jest do zrealizowania. Chęć ujarznienia natury może być równoznaczna z potrzebą poznania jej tajemnic, zrozumienia jej istoty. Świat stanowi dla osoby mówiącej wyzwanie. Zadaniem jest odkrywanie go, poznawanie, możliwe jedynie na drodze uważnego oglądu.

Końcowy etap pracy z wybranymi utworami Pasierba wchodzącymi w skład tomiku *Morze, obłok i kamień* stanowić może przytoczenie i poddanie uczniowskiej refleksji motta zbioru: „w każdym z nas jest morze, obłok i kamień”. Jolanta Kowalewska-Dąbrowska, analizując konotacje semantyczne poszczególnych leksemów, stwierdza, iż można je odczytywać w następujący sposób:

W każdym z nas są elementy wiążące nas z Transcendencją (co symbolizuje słowo obłok), są elementy wiążące nas z tym, co trzyma nas blisko ziemi (symbolizuje to kamień) oraz są też elementy tego, co wielkie, głębokie niezmiernie (symbolizuje to morze). (Kowalewska-Dąbrowska 2016: 56)

Jeśli w każdym człowieku tkwi, jak mówi poeta, morze, obłok i kamień, to naszym zadaniem jest to odkryć, prowadzić do tego może zarówno kontemplacja świata, jak i namysł nad literaturą, która okazuje się pomocna również w odpowiedzi na pytanie, co z owego odkrycia wynika.

Uczniowie, odnosząc się zarówno do własnych wniosków interpretacyjnych, jak i do sądów przedstawionych w czasie lekcji przez kolegów i koleżanki, rozważyć mogli, co sądzą o takim stosunku do świata i człowieka, jak ten zaprezentowany przez poetę. W swoich pisemnych wypowiedziach większość z nich, mimo początkowego oporu, zadeklarowała, że podoba im się ten sposób patrzenia na świat, będący jednocześnie jego swoistą afirmacją. Co ciekawe, uczniowie odnosili się także do swoich wypowiedzi z początku lekcji. Porównywali oni swoje wstępne stanowisko z tym zaktualizowanym w toku pogłębionej interpretacji, co pokazuje, iż dialog z tekstem poetyckim może w istotny sposób wpływać na kształtowanie światopoglądu młodych ludzi. Należy jedynie umiejętnie tę rozmowę inicjować.

Pochylenie się nad krótkimi (aczkolwiek bogatymi treściowo) haiku Pasierba, poety „regionalnego” i „uniwersalnego”, otwiera uczniów na dialog z tekstem i, co równie ważne, dialog z sobą samym. Mają oni okazję zastanowić się nad stosunkiem do świata osoby mówiącej, ale też zestawić to spojrzenie z własną postawą życiową. Jednocześnie lekcja ta inicjuje dyskusję na różnorodne tematy związane z postrzeganiem świata, jak również z jego ontologią, której pojęcie przerasta niejednokrotnie możliwości dorosłego człowieka, a co dopiero dorastającej młodzieży.

SUMMARY

The article is an attempt to show the way of analysing the works of Pasierb as a regional phenomenon on the one hand, and a universal poet speaking in depth about our existence on the other. In my article I suggest the reading of Pasierb's haiku in the school practice. Due to the implementation of hermeneutics as an interpretative method, the poems may interest the students and develop their reflection on the world.

KEY WORDS:

Janusz Stanisław Pasierb poetry, hermeneutic, didactic of literature

BIBLIOGRAPHY

Adrabińska-Pacula Lucyna, Hącia Agata, Malczewska Jolanta, Olech Joanna. 2010. Po polsku. Literatura, język, komunikacja. Podręcznik do języka polskiego dla gimnazjum. Klasa I. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.

- Gadamer Hans-Georg. 2001. *Poetica*. Wybrane eseje. Małgorzata Łukasiewicz, tłum. Warszawa: Instytut Badan Literackich.
- Janus-Sitarz Anna. 2009. *Przyjemność i odpowiedzialność w lekturze. O praktykach czytania literatury w szkole. Konstatacje. Oceny. Propozycje*. Kraków: Universitas.
- Kania Agnieszka. 2015. „Polak młody” na lekcjach języka polskiego. Edukacja polonistyczna a kształtowanie poczucia tożsamości narodowej. Kraków: Universitas.
- Kopciński Jacek. 2011. *Przeszłość to dziś. Literatura, język, kultura. Klasa III. Liceum i technikum*. Warszawa: Stentor.
- Kowalewska-Dąbrowska Jolanta. 2016, „Morze, obłok i kamień” – ksiądz Janusz Pasierb jako piewca trzech żywiołów, 55-60. W: Cisewski Jerzy, red. *Ksiądz Janusz St. Pasierb. Twórca w przestrzeni kultury*. Pelplin: Wydawnictwo Bernardinum.
- Kudyba Wojciech. 2006. *Rana, która przyzywa Boga. O twórczości poetyckiej Janusza St. Pasierba*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Lewińska Aneta, Rogowska-Cybulska Ewa. 2016. Jak czytać wiersze księdza Janusza Stanisława Pasierba w szkole ponadgimnazjalnej (na przykładzie utworu „Sykstyna”), 47-53. W: Cisewski Jerzy, red. *Ksiądz Janusz St. Pasierb. Twórca w przestrzeni kultury*. Tczew: Wydawnictwo Bernardinum.
- Michałowski Piotr. 1995. „Polskie imitacje haiku”. *Teksty Drugie* (2): 41-53.
- Myrdzik Barbara. 1999. *Rola hermeneutyki w edukacji polonistycznej*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Osak Paulina. 2016. Językowy obraz świata a interpretacja. Janusz Stanisław Pasierb „Morze, obłok i kamień”, 475-488. W: Jaskólowa Ewa, Krzyżyk Danuta, Niesporek-Szamburska Bernadeta, Wójcik-Dudek Małgorzata, red. *Edukacja polonistyczna jako zobowiązanie. Powszechność i elitarność polonistyki. T.1*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Pasierb Janusz St. 1993. *Obrót rzeczy. Rok 1991*. Poznań: Bernardinum.
- Pasierb Janusz St. 2001. *Morze, obłok i kamień*. Pelplin: Bernardinum.
- Pethe Aleksandra. 2000. *Poeta czasu otwartego. O wierszach ks. Janusza Stanisława Pasierba*. Katowice: Biblioteka Śląska.
- Pilch Anna. 2003. *Kierunki interpretacji tekstu poetyckiego. Literaturoznawstwo i dydaktyka*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Pilch Anna. 2004. *Hermeneutyka jako metoda interpretowania tekstów poetyckich*, 191-215. W: Janus-Sitarz Anna red. *Polonista w szkole. Podstawy kształcenia nauczyciela polonisty*. Kraków: Universitas.

- Ricoeur Paul. 1985. Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie. Bieńkowska Ewa i in., tłum. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Ricoeur Paul. 2006. O interpretacji, 193-212. W: Burzyńska Anna, Markowski Michał Paweł red. Teorie literatury XX wieku. Antologia. Kraków: Znak.
- Rosner Katarzyna. 1991. Hermeneutyka jako krytyka kultury. Heidegger, Gadamer, Ricoeur. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Sochoń Jan ks.. 2004. Kapłan-poeta. Czy interpretacja poezji ks. Janusza St. Pasierba domaga się wiedzy o jego kapłaństwie?, 31-48. W: Książd Janusz Stanisław Pasierb. Kapłan – Poeta – Humanista. Materiały z sesji zorganizowanej w dziesiątą rocznicę śmierci. Pelplin, 13 grudnia 2003 r. Pelplin: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”.
- Tomasik Tomasz. 2004. Na skrzyżowaniu dróg. O poezji Janusza St. Pasierba. Pelplin: Bernardinum.
- Tomaszewska Grażyna, Tomaszewski Feliks, Modrzewska Mirosława, Modrzewski Stanisław, red. 2016. Pośród nas. Twórcy pomorscy i gdańscy. Rozmowy niedokończone. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Węgrzynek Krystian. 2014. Twoja mowa cię nie zdradza! O kształceniu polonistycznym w kontekście regionalnej świadomości uczniów, 544-554. W: Biedrzycki Krzysztof, Bobiński Witold, Janus-Sitarz Anna, Przybylska Renata, red. Polonistyka dziś – Kształcenie dla jutra. T.1. Kraków: Universitas.
- Wiśniewski Bogdan. 2004. Poetycki pogląd na świat. Wokół biografii i twórczość ks. Janusza St. Pasierba, 13-30. W: Książd Janusz Stanisław Pasierb. Kapłan – Poeta – Humanista. Materiały z sesji zorganizowanej w dziesiątą rocznicę śmierci. Pelplin, 13 grudnia 2003 r. Pelplin: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”.

